

Ақылбай Абайұлы

Дағыстан

Ақылбай Абайұлы
Дағыстан

http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=22579006

ДАҒЫСТАН:

Содержание

ДАҒЫСТАН

4

Конец ознакомительного фрагмента.

12

АҚЫЛБАЙ АБАЙҰЛЫ ДАҒЫСТАН

ДАҒЫСТАН

АҚЫЛБАЙ АБАЙҰЛЫ

(1861–1904)

Дағыстан Кавказдағы Кәрі Жүсіп,
Қисса ғып айтқым келді көңілім түсіп.
Тепе-тең тек жатудың табы батып,
Білмедім не қылуды ішім пысып.

Сынауыңа сорғалап келмесе де,
Сөкпендер мына сөзі қалай десіп.
Біліккен соң ер сөзін ермек еттім,
Осыны айтпасам да өнер қысып.

Қазақтың «қап» дегені Кавказ серік,
Тәңірім, сұлу биік еткен ерек.
Ақырып айдаһардай жүз толғанып,

Тауды бұзып, тас жарған долы Терек.

Артық нәрсе дүниеде айтпақ үшін,
Деме жұрт тау мен өзен неге керек.
Қолдан келер айла жоқ, жанға рахат,
Хикметін тамаша көрсетер ек.

Кавказды сұлу қылған Құдай қалап,
Көрген адам кете алмас тамашалап.
Белгілі ер черкестен көп халық бар,
Сол тауда өмір сүрген жанасалап.

I

Сөйлеймін сол таудағы Дағыстаннан.
Жауменен жалығу жоқ шабысқаннан.
Күні бүгін іркіліп көрген емес,
Бір сөзге қанжар алып қағысқаннан.

Әдеті ата-мұра баяғыдан,
Айтылар әңгімесі аяғынан.
Қаны қызса қанжарын қайтармайды,
Өзге елдің бұрын сермер таяғынан.

II

Ақ жиек көкшіл сұрғылт сәуле берген,
Мұнартқан Кавказ буы көтерілген.
Алтын шатыр сәулесі тау басында,
Атырабы мәлім болды талай жерден.

Бұлбұл құс ұйқысынан көзін ашып,
Түріне гүл бәйшешек таңырқасып,
Күн ыстығы түскенше сермелік деп,
Үнін, жүнін түзетті жабырласып.

Квинттей үнін түзеп шырқатады,
Көмейін қайырып, толғап ырғатады.
Толғанып тоқсан екі мұң мен зарды,
Тәңірінің берген үнін зырлатады.

Сайраған құмыр бұлбұл үні шықты
Кемпір қара сәлісін бүркеп тықты
Гүл мен ағаш майысып қарағанда,
Еліріп тік қарайды Кавказ мықты.

Сөкпе, қалса сөзімнің шалалары,
Кітапта жазған орыс даналары.
Бұрын неше соғыста ойран болған,
Көрінді Дағыстанның қалалары.

Бұзылған Дағыстанның қу қаласы,
Көрінді қарт Жүсіптің үй-ханасы,
Жүсіп тұр қайғы басқан, үй алдында,
Дүниенің әсер бермей тамашасы.

Бір қатын үйден шықты қадам басып,
Асығып дегбірі жоқ асып-тасып.
Жүсіп айтты қатынға: – Шақырды ма?
Көрейін жалғызымды болса нәсіп?

Қатын айтты: – Жалғызың жаман, – дейді,
Әлі ырзалық берген жоқ саған, – деді.
Әкеңді шақырайын дегенімде,
Бір ауыз сөз қатпады маған, – деді.

Күрсінді сөзін естіп Жүсіп кәрі,
Көзінің жасқа толып кетті бәрі.
Өткен істің қатесі ойға түсіп,
Келді-ау, деп, – Әлгі кемпір қылған зары.

Екі көзден жас ырғып, ытып кеткен,
Тоқтамай сорағытып әжім беттен.
Жуан, қалың, білектей бурыл мұртқа
Домалап улы жасы барып жеткен.

Заһира сұлу жалғыздан айырылғанын,
Әлінің арнап қорғап зар қылғанын.
Алдына әкеп тосқандай секілденді,

Орынсыз өмірінде бар қылғанан.

Жүсіптің қандай істеп өскендігін,
Баяндап, ұқтыруға жаңа келдім,
Неліктен осы қайғы түскендігін.

III

Тәкаппар Дағыстанда Жүсіп батыр,
Бақыты асып құрбысынан келе жатыр.
Екі сөзді көтермес зор көкірек,
Соқтығысып бұған ешкім тимейді ақыр.

Аяғынан бастадым сөздің басын,
Ғажайып кәрі Кавказ тау мен тасын,
Басқа түрлі сипатпен білдірейін,
Келісімді келтірген тамашасын.

Қозғаған жас қуатын мәуелі жаз,
Мақұлық қыбырлаған бәрі де мәз.
Әр жерінен ажалдың иісі шығып,
Суық түспен қарайды кәрі Кавказ.

Бейне жары, Кавказдың не баласы,
Өрт алғандай таусылып айналасы.
Жасы жеткен, қапалық, қайғы басқан,

Жабырқанды Жүсіптің жалғыз басы.

Бұл Жүсіп құрбысынан жасында асқан,
Именіп ешнәрседен емес қашқан.
Отты көз, ер көкірек батыр Жүсіп.
Тік қарап, тура ажалға қарсыласқан.

Қаймығып тірі жаннан қорықпаған,
Сірә өзінен мықтыға жолықпаған.
Өз бойына өз күші сенімді боп,
Ойласам жазалар деп ұлық маған.

Мыннан тізгін тартпаған о да мықты,
Мергендікке өзгеше болып шықты.
Бір кемпірдің жалғызы, аты – Ибраһим,
Ондай адам атпаған бір мылтықты.

Білімді, қалжыңға ұста, сөзі майда,
Жұрт күлдіріп сөз сөйлер әрбір жайда.
«Басқа пәле тілден» деп, мақал бар ғой,
Кейде залал қалжың сөз, кейде пайда.

Сол күнгі Дағыстанның әдеті бар,
Бір үлкен той қылады он екі айда.
Кімнің жақсы екенін, кімнің мерген,
Жиылған жұрт сөйлейді осындайда.

Сол той тағы болғанда жұрт мақтады,
«Бұл елде Ибраһимдей мерген қайда!

Әрі сұлу, әрі есті, әрі мерген,
Қайда барса жақсыға қосылмай ма!?»

Ибраһим бір сөз айтып қалжындапты,
Неғылса қиыстырып мінін тапты.
Тұрпайы тасырлыққа тап келген соң,
Долданып Жүсіп ыза бола қапты.

Жүсіпке осы қалжың тиді қатты,
Көтермей құрбы сөзін Тәңір атты.
Жұрт ескермес қалжыңын ақ көңіл деп,
Мінезінен тәкаппар соған батты.

Қатал Жүсіп қалжыңды кек көреді,
Мақтауды өзге алғанын жек көреді.
Ішінен Ибраһимге дұшпан болып,
Буынып улы қанжар кектенеді.

Сол тойдан жұрт тарады әр тарапқа.
Ибраһим көңілін беріп жүреді аққа.
Ашық күні аң атып қайтайын деп,
Үйден шығып аттанады Кавказ жаққа.

Жүсіп тағы сол күні аңда жүрді,
Жайылған бір далада арқар көрді.
Шалдыртпай ептеп барып атайын деп,
Қақпа тасты бетке алып келеді енді.

Байқамай дәрісін көп сасып салды,

Бұғып келіп арқарды басып қалды.
Бір заңғырдың басына, оғы тимей,
Ойнақтап көз ұшына арқар барды.

Аңға көңіл қоя ма аумасына,
Оқ тимей арқар шықты тау басына.
Ескерусіз Ибраһим жетіп келді,
Жүсіптей қанын ішер жау қасына.

Мылтықты атайын деп оғын салды,
Ыңғайлап нысанаға, бетіне алды.
Оқ жетпес деп дандайсып тұрған арқар,
Ибраһим тарс қойғанда құлап қалды.

Жүсіпке айтты қалжындап: Батыр саған,
Мендей боп атуыңа келмес шамаң.
Қате атарлық, ей батыр, мен емеспін,
Байлайын арқар болса көрсет маған.

Қалжыңға шыдамады Жүсіп долы,
Орынсыз кімге жақсы ашу молы?
Байқаусызда, қасына жетіп келіп,
Дәл жүректен жабысты қанжар қолы.

Бұл дағы қанжар дайын айқаспай ма,
Онына болмаймын деп шайқаспай ма?
Қапы болды, білмеді аямасын,

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.